

Norske politistudenters kunnskap om øyenvitners pålitelighet: en preliminær undersøkelse

TEKST

Frida Sylthe Pedersen

Anita Lill Hansen

Asle Sandvik

PUBLISERT 2. mars 2024

DOI <https://doi.org/10.52734/RYZ8439>

ABSTRACT:

To minimize errors linked to witness statements in criminal cases, it is crucial that justice system participants have knowledge about the factors affecting eyewitness reliability. Previous research has explored the understanding of eyewitness factors among Norwegian judges, psychologists, jury members, and civilians. However, the knowledge of police professionals, who are responsible for collecting and safeguarding evidence obtained from witnesses, has not been studied. Therefore, this study aims to examine the extent of knowledge about eyewitness factors among Norwegian police students.

A group of 54 police students from The Norwegian Police University College in Stavanger and Bodø completed an electronic questionnaire containing statements related to various eyewitness factors. The results showed that, on average, the police students accurately responded to 80.7% of the statements. This level of knowledge is higher than that observed among Norwegian judges, psychologists, jury members, and police officers in other countries.

Additionally, third-year students demonstrated a higher level of knowledge compared to their first-year counterparts, which could suggest that the educational curriculum offered at the Norwegian Police University College is effective in enhancing knowledge levels. However, the study has some limitations, and the results should be interpreted with caution until further research is conducted.

Keywords: police education, eyewitness psychology, eyewitness testimony, legal safeguards, reliability

EMNER

øyenvitner

Hukommelse

øyenvitne-faktorer

politistudenter

reliabilitet

Strafferettssystemet er ofte avhengig av øyenvitner for å kunne sannsynliggjøre fakta knyttet til kriminelle hendelser. Forskning innen vitnepsykologi kan vise til at vitner typisk gjør flere hukommelses- og observasjonsfeil (for en oversikt se Memon et al., 2008). Tall fra «The Innocence Project» viser at feilaktige vitneidentifikasjoner var involvert i 69 % av de 375 feilaktige dommene som organisasjonen har fått omgjort i perioden mellom 1989 og 2020 (The Innocence Project, u.å.). Så vidt vi kjenner til,

finnes det ingen tilsvarende statistikk over saker i det norske rettssystemet, noe som ifølge Rachlew og Rachlew (2009) skyldes at det i utgangspunktet er få feilaktige dommer. Enkeltsaker viser likevel at individer blir dømt på bakgrunn av feilaktige vitneidentifikasjoner også her i Norge (Oslo tingrett, 2008).

For å kunne redusere antall feil som oppstår i forbindelse med bruk av vitner i kriminalsaker, må hovedaktørene i strafferettssystemet ha oppdatert kunnskap om menneskelig hukommelse og observasjon, samt de faktorene som kan forstyrre disse prosessene. Politiets forståelse av disse faktorene er viktig tatt i betraktning den sentrale rollen de har i innsamling og bevaring av vitneforklaringer. Ideelt sett burde politibetjenter kunne identifisere relevante faktorer som kan ha påvirket vitnet, og gjennomføre avhør og identifikasjonsprosedyrer på en rettferdig og upartisk måte, uten å forurense hukommelsen til vitnet eller kunstig øke vitnes tiltro til egen hukommelse (Wise et al., 2014; Wise, Fishman et al., 2009). Fra psykologers perspektiv er det viktig å kartlegge i hvilken grad vitnepsykologisk kunnskap kommer til riktig anvendelse i ulike områder av politiet og rettsvesenet.

Faktorer som påvirker vitners pålitelighet

I henhold til kategoriseringssystemet til Gary Wells (1978) skiller man mellom to ulike typer øyenvitne-faktorer: systemvariabler og estimatvariabler. Estimatvariabler er variabler som ikke er under kontroll av rettssystemet, men som kan ha innvirkning på et vitnes nøyaktighet, eksempelvis hvor lenge vedkommende fikk mulighet til å observere gjerningspersonen. Estimatvariabler kan eksperimentelt manipuleres i en forskningskontekst, og dermed gi et generalisert estimat på påvirkning i en straffesak. Systemvariabler er de variablene som *kan* kontrolleres av rettssystemet, eksempelvis strukturen på en vitnekonfrontasjon. Forskning på systemvariabler kan bidra til å forbedre metoder og praksis, slik at man reduserer sjansen for at disse feilene oppstår i utgangspunktet (Wells et al., 2006). Gjennom de siste 30 årene har det blitt gjort betydelige framskritt innen vitnepsykologi (Loftus, 2019). Fagfeltet har utviklet en god forståelse for hvilke forhold som fører til unøyaktige vitneforklaringer og vitneidentifikasjoner, samt hva som kan gjøres for å forbedre vitners nøyaktighet (Memon et al., 2008). Likevel eksisterer det en differanse mellom den forskningsbaserte kunnskapen om øyenvitne-faktorer og hva yrkesgruppene som jobber med vitner i praksis, tror og mener om temaet (Otgaar et al., 2019).

Kunnskap om øyenvitne-faktorer blant andre yrkesgrupper

Eksisterende forskning har kartlagt kunnskap om øyenvitne-faktorer blant norske dommere, psykologer, sivile og jurymedlemmer (Bjørndal et al., 2021; Magnussen & Melinder, 2012; Magnussen, Wise et al., 2008; Magnussen et al., 2010). Magnussen, Wise et al. (2008) avdekket store mangler i kunnskap om øyenvitne-faktorer blant norske dommere, som i gjennomsnitt svarte riktig på 63 % av spørsmålene. For eksempel ble spørsmålene knyttet til de to faktorene presentasjonsformat og sammenhengen mellom subjektiv sikkerhet og pålitelighet kun besvart korrekt av henholdsvis 38 % og 31 % av utvalget. I en annen studie av Magnussen og Melinder (2012) ble resultatene fra 2008-

utvalget med dommere sammenliknet med et utvalg av psykologer og sivile. Resultatene viste at psykologenes gjennomsnittlige kunnskapsnivå var på linje med dommernes (63 %), og ikke var mye høyere enn gjennomsnittsscoren til det sivile utvalget (56 %). Psykologene presterte bedre enn de to andre gruppene på enkelte faktorer, som forholdet mellom subjektiv sikkerhet og pålitelighet. Psykologene hadde imidlertid mindre kunnskap enn dommerne og de sivile på faktorene våpenfokus-effekten og glemselskurven. Kunnskapsnivået blant dommere i 2008-utvalget har også blitt sammenliknet med jurymedlemmer og sivile (Magnussen et al., 2010). Resultatet viste at jurymedlemmene i gjennomsnitt svarte korrekt på 57.5 % av spørsmålene, mens dommerne hadde en score på 65.7 %. Jurymedlemmene og det sivile utvalget viste også relativt like kunnskapsscorer på en forkortet versjon av spørreskjema (56 % vs. 53 % i favør av jurymedlemmene).

I 2021 gjennomførte Bjørndal et al. (2021) en oppfølgingsstudie med et nytt utvalg av norske dommere. Resultatet indikerte et tilsvarende gjennomsnittlig kunnskapsnivå (67 %). Dommerne fra 2021-utvalget hadde lavest score på faktorene presentasjonsformat (22 %), effekten av et hodeplagg (31 %), glemselskurven (34 %), små detaljer (47 %) og våpenfokus-effekten (52 %).

Politiets kunnskap om øyenvitne-faktorer

Så vidt vi vet, finnes det kun én norsk studie som har undersøkt politibetjentes kunnskap på området, og denne fokuserer utelukkende på oppfatninger av og holdninger rundt troverdigheten til barn som vitner (Melinder et al., 2004). Politibetjentes kunnskap om øyenvitne-faktorer har blitt undersøkt i sammenlignbare populasjoner i andre land. En studie av Granhag et al. (2005) kan indikere at svenske politibetjenter har god kunnskap om enkelte øyenvitne-faktorer. I denne studien svarte 74 % av betjentene korrekt på utsagnet relatert til våpenfokus-effekten, og 70 % svarte korrekt på utsagnet relatert til tidsestimering. De svenske politibetjentene viste imidlertid manglende kunnskap om andre sentrale øyenvitne-faktorer, som presentasjonsformat, glemselskurven, hypnotisk suggestibilitet og forholdet mellom subjektiv sikkerhet og pålitelighet. Surveystudier blant amerikanske (Benton et al., 2006; Wise et al., 2011), kanadiske (Fraser et al., 2013), estiske (Kask, 2011), kinesiske (Jiang & Luo, 2016), taiwanske (Huang & Shih, 2020) og indonesiske (Sumampouw et al., 2021) politibetjenter viser tilsvarende resultater. Den gjennomsnittlige andelen korrekte svar i disse studiene var henholdsvis 40 %, 56 % vs. 52 % (reformert vs. ikke-reformert, se Wise et al., 2011), 61 %, 50 %, 62 % og 57 %.

Oppsummert indikerer disse studiene kunnskapsmangler på sentrale øyenvitne-faktorer. Vi stiller oss spørsmålet om norske politistudenter får tilstrekkelig kunnskap om vitnepsykologi gjennom utdannelsen. Hensikten med denne studien er derfor å utforske og beskrive hvilken kunnskap første- og tredjeårsstudenter ved Politihøgskolen i Norge har om faktorer som påvirker øyenvitners pålitelighet.

Metode

Utvalg

Totalt deltok 54 politistudenter i studien, hvorav 24 (44 %) var førsteårsstudenter og 30 (56 %) var tredjeårsstudenter. Utvalget består av 32 (59 %) kvinner og 22 (41 %) menn. Alle første- og tredjeårsstudenter ved Politihøgskolen i Stavern og Bodø ble invitert til å delta i studien. Dette utgjorde totalt 624 studenter (336 fra Stavern og 288 fra Bodø). Responsraten var på 8.7 %.

Prosedyre og datainnsamling

Dataene ble samlet inn ved Politihøgskolen i Stavern og Bodø ved hjelp av et elektronisk spørreskjema som ble sendt på mail. Rekruttering av deltakere ble gjennomført via digitale forelesninger.

Etiske retningslinjer

Prosjektet ble godkjent av NSD 16.12.2020 (Norsk senter for forskningsdata) [nr. 414734]. Studentene fikk tilsendt et informasjonsskriv på sin studentmail. Mailen inneholdt informasjon om bakgrunnen for og hensikten med prosjektet, om at deltakelse var frivillig, hva studien innebar for deltakerne, og hvordan informasjonen som ble samlet inn, skulle brukes. Det ble videre informert om personvern, konfidensialitet og deltakerens rett til innsyn og sletting av opplysninger om seg selv. De som ønsket å delta etter å ha lest informasjonsskrivet, ga sitt samtykke ved å svare på det elektroniske spørreskjemaet.

Spørreskjemaet

Spørreskjemaet besto av 16 utsagn som er hentet fra en surveystudie gjennomført på et internasjonalt utvalg av sakkyndige på feltet (Kassin et al., 2001). De utvalgte utsagnene representerer de 16 fenomenene som oppnådde høyest grad av konsensus blant de sakkyndige. Dette gjaldt hvorvidt fenomenene kan karakteriseres som reliable, samt hvorvidt det forskningsmessige grunnlaget er solid nok til at de kan presenteres i retten. Utsagnsvariablene har blitt brukt i flere nasjonale og internasjonale studier for å kartlegge kunnskap om øyenvitne-faktorer blant politibetjenter, jurymedlemmer og juridiske fagfolk (Benton et al., 2006; Granhag et al., 2005; Magnussen, Wise et al., 2008; Wise & Safer, 2004; Wise, Pawlenko et al., 2009). Deltakerne besvarte utsagnene ved å velge ett av de tre svaralternativene «overveiende riktig», «overveiende galt» eller «vet ikke». «Overveiende riktig» var det korrekte svaret på alle utsagnene. Svaralternativene er forenlig med tidligere studier (Benton et al., 2006; Magnussen, Wise et al., 2008; Wise, Pawlenko et al., 2009). Ti av utsagnene ble oversatt fra engelsk til norsk i forbindelse med denne studien. Disse utsagnene ble oversatt tilbake til engelsk av to uavhengige parter, for å sikre at meningsinnholdet ikke ble påvirket av oversettelsen. Fem oversatte utsagn, nummer 1, 2, 6 og 7, ble hentet fra Magnussen og Melinder (2012), og utsagn 14 og 16 ble hentet fra Magnussen, Melinder et al. (2008). Det ble regnet ut en sumscore for overordnet kunnskapsnivå (totalt antall utsagn korrekt besvart), i tillegg til en egen sumscore for kunnskap om systemvariabler og en annen for estimatvariabler

(se tabell 1). I sumscorene ble gale svar og «vet ikke» kombinert og kodet som 0, og korrekte svar ble kodet som 1. Se tabell 1 for en oversikt over utsagnene.

Statistiske analyser

Statistikkprogrammet SPSS versjon 25 ble benyttet for å analysere datamaterialet i studien. Det ble gjennomført deskriptive analyser for å undersøke politistudentenes kunnskap om øyenvitne-faktorer. For å utforske forskjellene mellom kullene (uavhengig variabel) med hensyn til overordnet kunnskapsnivå og kunnskap om system- og estimatvariabler (avhengige variabler) ble det gjennomført uavhengige t-tester. Hedges g ble kalkulert i etterkant av hver t-test. Videre ble 2x2 Pearsons kjiqvadrattest eller 2x2 Fishers eksakte test benyttet for å undersøke om det eksisterer sammenhenger mellom årstrinn på Politihøgskolen og korrekte svar på enkeltutsagn i spørreskjemaet. I noen tilfeller ble forutsetningen for bruk av kjiqvadrattest brutt, da mer enn 20 % av cellene hadde en forventet frekvens på mindre enn 5. I de aktuelle tilfellene ble det derfor heller benyttet Fishers eksakte test.

Resultat

I gjennomsnitt svarte politistudentene korrekt på 12.91 av de 16 ($SD = 2.021$) utsagnene knyttet til faktorer som kan påvirke et vitnes pålitelighet. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig score på 80.7 %. De svarte videre korrekt på 8.61 av 11 ($SD = 1.471$) spørsmål om estimatvariabler og 4.29 av 5 ($SD = 0.792$) spørsmål om systemvariabler, noe som tilsvarer en gjennomsnittlig score på henholdsvis 78.3 % og 85.8 %. Resultatene viste også at tredjeårsstudentene har et høyere kunnskapsnivå om faktorer som påvirker vitners pålitelighet, sammenliknet med førsteårsstudentene. En uavhengig t-test viste at tredjeårsstudentene ($M = 13.50, SD = 1.456$) svarte signifikant mer korrekt enn førsteårsstudentene ($M = 12.17, SD = 2.390$), $t(52) = -2.53, p = .015$, Hedges' $g = 0.69$, totalt sett (overordnet kunnskapsnivå). Videre viste en uavhengig t-test at tredjeårsstudentene ($M = 4.53, SD = 0.629$) har et signifikant høyere kunnskapsnivå om systemvariabler sammenliknet med førsteårsstudentene ($M = 4.0, SD = 0.885$), $t(52) = -2.587, p = .013$, Hedges' $g = 0.70$. Tredjeårsstudentene ($M = 8.97, SD = 1.159$) har også et signifikant høyere kunnskapsnivå om estimatvariabler i forhold til førsteårsstudentene ($M = 8.17, SD = 1.711$), $t(52) = -2.043, p = .046$, Hedges' $g = 0.56$.

Nitti prosent av tredjeårsstudentene og 37.5 % av førsteårsstudentene var enige i utsagnet som omhandlet presentasjonsformat (se tabell 1). Det var en signifikant sammenheng mellom årstrinn og korrekte svar på utsagnet knyttet til presentasjonsformat ($X^2(1) = 16.537, p < .001$). Oddsratioen tilsier at oddsen for å besvare utsagnet korrekt er 15 ganger høyere dersom studenten går i tredjeklasse, sammenliknet med førsteklasse (95 % CI 3.515–64.017). Utsagnet som omhandlet våpenfokus-effekten, ble besvart korrekt av 100 % av tredjeårsstudentene og 79.2 % av førsteårsstudentene (se tabell 1). Det var en signifikant sammenheng mellom årstrinn og korrekte svar på utsagnet knyttet til våpenfokus-effekten ($p = .009$). Oddsratioen tilsier at oddsen for å besvare utsagnet korrekt er 17.2 ganger høyere dersom studenten går i tredjeklasse,

sammenliknet med første klasse (CI = 0.900-328.8). Det var ingen signifikante sammenhenger mellom årstrinn og de resterende enkeltleddene i kunnskapsdelen.

Tabell 1

Prosentvis andel riktige svar blant førsteårsstudentene, tredjeårsstudentene og samlet utvalg

	1. KLASSE (N = 24)	3. KLASSE (N = 30)	SAMLET UTVALG
Estimatvariabler			
Glemselskurven	50.0	60.0	55.5
Informasjon i etterkant av en hendelse	95.8	100.0	98.1
Hypnotisk suggestibilitet	25.0	26.7	25.9
Barns suggestibilitet	79.2	83.3	81.4
Ubevisst overføring	79.2	90.0	85.1
Holdninger og forventninger	91.7	96.7	94.4
Våpenfokus-effekten	79.2	100.0	90.7
Eksposeringstid	62.5	63.3	62.9
Kryssetnisk effekt	83.3	93.3	88.8
Alkohol	100.0	96.7	98.1
Subjektiv sikkerhet og pålitelighet	70.8	83.3	77.7
Systemvariabler			
Eksposering av fangefoto	91.7	96.7	94.4
Presentasjonsformat	37.5	90.0	66.6
Konfrontasjonslederens instruksjoner	83.3	90.0	87
Den påvirkelige subjektive sikkerheten	87.5	80.0	83.3
Formulering av spørsmål	100.0	100.0	100

Diskusjon

Overordnet kunnskapsnivå

Resultatene fra studien kan tyde på at politistudentene i utvalget, med en gjennomsnittlig score på 80.7 %, har mer kunnskap om øyenvitne-faktorer enn det som har blitt funnet hos norske dommere (Bjørndal et al., 2021; Magnussen, Wise et al., 2008), psykologer (Magnussen & Melinder, 2012) og jurymedlemmer (Magnussen et al., 2010). Disse hadde en gjennomsnittlig score på henholdsvis 63–67 %, 63 % og 53–57.5 %. Resultatene indikerer også at norske politistudenter har et høyere kunnskapsnivå enn hva internasjonal forskning på politibetjenter kan oppvise (Benton et al., 2006; Fraser et al., 2013; Huang & Shih, 2020; Jiang & Luo, 2016; Kask, 2011; Sumampouw et al., 2021; Wise et al., 2011), hvor den gjennomsnittlige andelen korrekte svar varierte mellom 40 % (Benton et al., 2006) og 62 % (Huang & Shih, 2020).

Kunnskap om system- og estimatvariabler

Resultatene indikerer at politistudentene har mer kunnskap om systemvariabler (85.8 %) enn estimatvariabler (78.3 %). Funnet er i tråd med hva Bjørndal et al. (2021) fant blant norske dommere, og hva som har blitt funnet blant amerikanske dommere, politibetjenter og jurymedlemmer (Benton et al., 2006). Som Bjørndal et al. (2021) poengterer, er det positivt at disse yrkesgruppene har god kunnskap om systemvariabler, da dette kan bidra til å utvikle bedre prosedyrer og retningslinjer på området. Samtidig er det bekymringsfullt med manglende kunnskap om estimatvariabler, ettersom det kan bety at aktørene ikke tar tilstrekkelig hensyn til viktige faktorer som kan svekke vitnebeviser.

Kunnskap om enkelttemaer

Analyser av enkelttemaer i spørreskjemaet avdekket visse områder hvor studentene manglet kunnskap. Flere av studentene, fra begge kull, svarte for eksempel feil på utsagnene relatert til glemselskurven og eksponeringstid. Aller minst kunnskap hadde studentene om temaene glemselskurven (55.5 %) og hypnotisk suggestibilitet (25.9 %). Sistnevnte funn er i tråd med resultater fra studien til Granhag et al. (2005), som viste at også svenske politibetjenter mangler kunnskap om hypnotisk suggestibilitet. Funnet skyldes antakeligvis at rettsmedisinsk hypnose ikke er et tema i undervisningen på Politihøgskolen, da det ikke lenger brukes som et etterforskningsverktøy i Norge (Asle Makoto Sandvik, personlig kommunikasjon, 24. mai 2021). Manglende kunnskap om faktoren glemselskurven har også blitt observert blant norske dommere (Bjørndal et al., 2021; Magnussen, Wise et al., 2008), psykologer (Magnussen & Melinder, 2012), jurymedlemmer (Magnussen et al., 2010) og svenske politibetjenter (Granhag et al., 2005), hvor ingen hadde en gjennomsnittlig score høyere enn 51 %.

Forskjeller mellom første- og tredjeårsstudenter

Resultatene viste at tredjeårsstudentene hadde et høyere kunnskapsnivå enn førsteårsstudentene, både på overordnet nivå, om system- og estimatvariabler og på to

av enkelttemaene. Forskjellen var forventet, da tredjeårsstudentene hadde hatt undervisning om flere av temaene som ble presentert i spørreskjemaet. Fram til 2019 inngikk temaet vitnepsykologi i det overordnede fagområdet «Etterforskning», som da besto av fagelementene strafferett og straffeprosess, rapport- og etterforsningslære, kriminalteknikk og psykologi. Etter å ha gjennomført disse emnene skal studentene, ifølge fagplanen, ha kunnskap om etterforskningspsykologi, herunder avhørpsykologi og psykologiske påvirkningsfaktorer som kan føre til justisfeil (Politihøgskolen, 2019). Etter 2019 ble undervisningen i vitnepsykologi flyttet til førsteklasseemnet «Taktisk etterforskning», men undervisningsinnhold og pensum har i stor grad forblitt det samme. På de to enkelttemaene hvor førsteårsstudentene viste et signifikant lavere kunnskapsnivå enn tredjeårsstudentene, presentasjonsformat og våpenfokus-effekten, har det også blitt observert manglende kunnskap blant andre yrkesgrupper. Førsteårsstudentene hadde for eksempel en gjennomsnittlig score på 37.5 % på utsagnet knyttet til presentasjonsformat, noe som tilsvarer kunnskapsnivået blant 2008-utvalget av dommere (38 %) (Magnussen, Wise et al., 2008) og jurymedlemmer (33 %) (Magnussen et al., 2010). Dommerutvalget fra 2021 (Bjørndal et al., 2021) og de svenske politibetjentene (Granhag et al., 2005) viste mindre kunnskap med en gjennomsnittlig score på henholdsvis 22 % og 13.5 %. På utsagnet relatert til våpenfokus-effekten presterte førsteårsstudentene på linje med de svenske politibetjentene (Granhag et al., 2005) med en gjennomsnittlig score på henholdsvis 79.2 % og 74 %, mens blant dommere (Bjørndal et al., 2021; Magnussen, Wise et al., 2008), psykologer (Magnussen & Melinder, 2012) og jurymedlemmer (Magnussen et al., 2010) ble det observert gjennomsnittsscorer mellom 47 % og 68 %.

Felles for de presenterte surveystudiene er at de har kartlagt yrkesgruppenes kunnskap om sentrale øyenvitne-faktorer. Akkurat hvilke utsagn eller spørsmål som har blitt inkludert i spørreskjemaene, varierer imidlertid fra studie til studie. Enkelte av studiene har for eksempel inkludert flere temaer enn vår studie (Benton et al., 2006; Kask, 2011; Wise et al., 2011). Resultatene fra disse studiene vil derfor ikke kunne sammenliknes direkte med resultatene fra denne studien.

Implikasjoner

Vår studie bidrar med innsikt i kunnskapen norske politistudenter har om faktorer som påvirker et vitnes pålitelighet. Resultatene kan gi Politihøgskolen et situasjonsbilde av hvordan studentene ligger an kunnskapsmessig. Dette kan fungere som et utgangspunkt for videre utvikling og forbedring av undervisningen innenfor vitnepsykologi. Det at kunnskapsnivået var høyere blant tredjeårsstudentene enn blant førsteårsstudentene kan muligens tyde på at Politihøgskolens undervisning i vitnepsykologi har en effekt, men dette må bekreftes av longitudinelle studier som følger opp kullene over tid. Det er generelt behov for mer forskning på både politistudenters og politibetjentes kunnskap om øyenvitne-faktorer. Fremtidige studier burde inkludere flere faktorer i spørreskjemaet, og muligens benytte flervalgsspørsmål framfor utsagn. Slike studier vil kunne gi et mer nyansert bilde av respondentenes kunnskap enn det vår studie kan.

Begrensninger

For å kunne evaluere resultatene av studien på en fullstendig måte er det nødvendig å påpeke de metodologiske begrensningene. En klar svakhet med studien er utvalgsstørrelsen og responsraten. Den lave utvalgsstørrelsen og responsraten gjør at resultatene ikke nødvendigvis er representative for norske politistudenter, som sannsynliggjør seleksjonsbias.

Det er dermed viktig å understreke at resultatene av studien presenteres med forbehold om at reliabiliteten av funnene kan være svekket på grunn av liten utvalgsstørrelse og lav statistisk styrke.

Datainnsamlingen startet senere (og pågikk lenger) enn planlagt og overlappet med oppstarten av emnet «Taktisk etterforskning» for førsteårsstudentene. Det er derfor ikke mulig å utelukke at førsteårsstudentene kan ha tilegnet seg relevant kunnskap om temaet innen de svarte på spørreundersøkelsen.

Videre var «enig» det korrekte svaret på alle de 16 utsagnene. Dette gjør det mulig at de rapporterte kunnskapsnivåene kan ha blitt påvirket av samtykkeskjevheter, noe som kunne ha vært kontrollert for ved å lage balanserte skalaer med et likt antall positive og negative formulerte utsagn (Savalei & Falk, 2014).

En annen svakhet med studien er at den tar utgangspunkt i studien til Kassin et al. (2001), som inneholder enkelte utsagn som i dag regnes som noe utdaterte eller mindre entydige. Et eksempel er presentasjonsformat, hvor nyere forskning tyder på at det ikke er forskjeller mellom sekvensiell og simultan presentasjon (Wells et al., 2015), og til og med at sekvensiell presentasjon kan føre til lavere nøyaktighet, flere feilaktige identifikasjoner (Dobolyi & Dodson, 2013) eller bringe med seg en uønsket posisjoneringseffekt (Meisters et al., 2018). I nyere studier har også sammenhengen mellom subjektiv sikkerhet og pålitelighet blitt nærmere undersøkt under mer rettfærdige testforhold, og resultatene indikerer da at sammenhengen er sterk, særlig for vitner som uttrykker høy grad av sikkerhet (Wixted & Wells, 2017). Når det gjelder alkohol, viste en metaanalyse av Jores et al. (2019) at alkoholforgiftning hadde en signifikant og moderat effekt på antall korrekte detaljer som vitnene husket, men ikke på antall feilaktige detaljer. Resultatene viste videre at effekten av alkohol på antall korrekt gjenkalte detaljer ble betydelig moderert av flere faktorer, som forgiftningsnivå, tidsintervallet mellom hendelsen og erindringen og hvilke typer spørsmål vitnene ble stilt.

Konklusjon

Studiens resultater viser at studenter ved Politihøgskolen har et relativt godt kunnskapsnivå om faktorer som kan påvirke øyenvitners pålitelighet. Selv om det er vanskelig å sammenlikne denne studien direkte med andre studier på grunn av variasjoner i spørreskjemaer, kan resultatene tyde på at dette utvalget av politistudenter har et høyere kunnskapsnivå enn det som har blitt observert blant norske dommere, psykologer, jurymedlemmer og politibetjenter i andre land. Kunnskapsnivået var

høyere blant tredjeårsstudentene enn blant førsteårsstudentene. Dette indikerer at Politihøgskolens undervisningsopplegg er effektivt og vil bidra til å styrke studentenes kunnskap på området før de skal ut i arbeidslivet. Resultatene av studien gir en oversikt over politistudentenes kunnskap om en rekke øyenvitne-faktorer, og vil være nyttige når Politihøgskolen skal planlegge undervisningsopplegget for fremtidige kull.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 61, nummer 4, 2024, side

TEKST

Frida Sylthe Pedersen, Universitetet i Bergen

KONTAKT: fridasp95@gmail.com

Anita Lill Hansen

Asle Sandvik

+ Vis referanser

Benton, T. R., Ross, D. F., Bradshaw, E., Thomas, W. N. & Bradshaw, G. S. (2006). Eyewitness memory is still not common sense: Comparing jurors, judges and law enforcement to eyewitness experts. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 20(1), 115-129. <https://doi.org/10.1002/acp.1171>

Bjørndal, L. D., McGill, L., Magnussen, S., Richardson, S., Saraiva, R., Stadel, M. & Brennen, T. (2021). Norwegian judges' knowledge of factors affecting eyewitness testimony: a 12-year follow-up. *Psychiatry, Psychology and Law*, 28(5), 665-682. <https://doi.org/10.1080/13218719.2020.1837028>

Dobolyi, D. G. & Dodson, C. S. (2013). Eyewitness confidence in simultaneous and sequential lineups: A criterion shift account for sequential mistaken identification overconfidence. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, 19(4), 345-357. <https://doi.org/10.1037/a0034596>

Fraser, I., Waite, K. & Bond-Fraser, L. (2013). Canadian police officers' knowledge of the fallibility of eyewitness testimony. *International Journal of Liberal Arts and Social Science*, 1(3), 108-118.

Granhag, P. A., Strömwall, L. A. & Hartwig, M. (2005). Eyewitness testimony: Tracing the beliefs of Swedish legal professionals. *Behavioral Sciences & the Law*, 23(5), 709-727. <https://doi.org/10.1002/bsl.670>

Huang, C. Y. & Shih, C. H. (2020). The good, the bad and the ugly of eyewitness identification practice in police officers - a self-report survey study. *Psychology, Crime & Law*, 1-21. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2020.1744602>

Jiang, L. & Luo, D. (2016). Legal Professionals' Knowledge of Eyewitness Testimony in China: A Cross-Sectional Survey. *PloS one*, 11(2), e0148116. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0148116>

Jores, T., Colloff, M. F., Kloft, L., Smailes, H. & Flowe, H. D. (2019). A meta-analysis of the effects of acute alcohol intoxication on witness recall. *Applied Cognitive Psychology*, 33(3), 334-343. <https://doi.org/10.1002/acp.3533>

Kask, K. (2011). Comparison of knowledge of law enforcement and lay people regarding eyewitness testimony. *Juridica International*, 18, 161.

Kassin, S. M., Tubb, V. A., Hosch, H. M. & Memon, A. (2001). On the «general acceptance» of eyewitness testimony research: A new survey of the experts. *American Psychologist*, 56(5), 405. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.5.405>

Loftus, E. F. (2019). Eyewitness testimony. *Applied Cognitive Psychology*, 33(4), 498-503. <https://doi.org/10.1002/acp.3542>

Magnussen, S. & Melinder, A. (2012). What psychologists know and believe about memory: A survey of practitioners. *Applied Cognitive Psychology*, 26(1), 54-60. <https://doi.org/10.1002/acp.1795>

Magnussen, S., Melinder, A., Raja, A. Q. & Stridbeck, U. (2008). Faktorer som påvirker påliteligheten av øyevitner: Hva vet dommere og jurymedlemmer? *Lov og Rett*, 47(08), 472-483. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3061-2008-08-03>

Magnussen, S., Melinder, A., Stridbeck, U. & Raja, A. Q. (2010). Beliefs about factors affecting the reliability of eyewitness testimony: A comparison of judges, jurors and the general public. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 24(1), 122-133. <https://doi.org/10.1002/acp.1550>

Magnussen, S., Wise, R. A., Raja, A. Q., Safer, M. A., Pawlenko, N. & Stridbeck, U. (2008). What judges know about eyewitness testimony: A comparison of Norwegian and US judges. *Psychology, Crime & Law*, 14(3), 177-188. <https://doi.org/10.1080/10683160701580099>

Meisters, J., Diederhofen, B. & Musch, J. (2018). Eyewitness identification in simultaneous and sequential lineups: An investigation of position effects using receiver operating characteristics. *Memory*, 26(9), 1297-1309. <https://doi.org/10.1080/09658211.2018.1464581>

Melinder, A., Goodman, G. S., Eilertsen, D. E. & Magnussen, S. (2004). Beliefs about child witnesses: A survey of professionals. *Psychology, Crime & Law*, 10(4), 347-365. <https://doi.org/10.1080/10683160310001618717>

Memon, A., Mastroberardino, S. & Fraser, J. (2008). Münsterberg's legacy: What does eyewitness research tell us about the reliability of eyewitness testimony? *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 22(6), 841-851. <https://doi.org/10.1002/acp.1487>

Oslo tingrett. (2008, 27. juni). Saksnr. 09-0100091MED-OTIR/04.

Otgaard, H., Howe, M. L., Patihis, L., Merckelbach, H., Lynn, S. J., Lilienfeld, S. O. & Loftus, E. F. (2019). The return of the repressed: The persistent and problematic claims of long-forgotten trauma. *Perspectives on Psychological Science*, 14(6), 1072-1095. <https://doi.org/10.1177/1745691619862306>

Politihøgskolen. (2019). Fagplan. Bachelor - politiutdanning 2016-2019. <https://www.politihøgskolen.no/globalassets/for-studenter/regelverk-og-innholdet-i-bachelor/rammeplan-og-programplaner/fagplan-bachelor-politiutdanning-2016-2019-politihøgskolen.pdf>

Rachlew, A. & Rachlew, C. (2009). Ja, han ligner - tror jeg. *Tidsskrift for strafferett*, 9(2), 153-189. <https://doi.org/10.18261/ISSN0809-9537-2009-02-02>

Savalei, V. & Falk, C. F. (2014). Recovering substantive factor loadings in the presence of acquiescence bias: A comparison of three approaches. *Multivariate Behavioral Research*, 49(5), 407-424. <https://doi.org/10.1080/00273171.2014.931800>

Sumampouw, N., Bjørndal, L. D., Magnussen, S., Otgaard, H. & Brennen, T. (2021). Knowledge about eyewitness testimony: a survey of Indonesian police officers and psychologists. *Psychology, Crime & Law*, 1-15. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2021.1962868>

The Innocence Project. (u.å.). DNA Exonerations in the United States (1989-2020). Hentet 24. mai 2022 fra <https://innocenceproject.org/dna-exonerations-in-the-united-states/>

Wells, G. L. (1978). Applied eyewitness-testimony research: System variables and estimator variables. *Journal of Personality and Social Psychology*, 36(12), 1546. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.36.12.1546>

Wells, G. L., Memon, A. & Penrod, S. D. (2006). Eyewitness evidence: Improving its probative value. *Psychological science in the public interest*, 7(2), 45-75. <https://doi.org/10.1111/j.1529-1006.2006.00027.x>

- Wells, G. L., Steblay, N. K. & Dysart, J. E. (2015). Double-blind photo lineups using actual eyewitnesses: An experimental test of a sequential versus simultaneous lineup procedure. *Law and Human Behavior*, 39(1), 1. <https://doi.org/10.1037/lhb0000096>
- Wise, R. A., Fishman, C. S. & Safer, M. A. (2009). How to analyze the accuracy of eyewitness testimony in a criminal case. *Connecticut Law Review*, 42, 435.
- Wise, R. A., Pawlenko, N. B., Safer, M. A. & Meyer, D. (2009). What US prosecutors and defence attorneys know and believe about eyewitness testimony. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 23(9), 1266-1281. <https://doi.org/10.1002/acp.1530>
- Wise, R. A. & Safer, M. A. (2004). What US judges know and believe about eyewitness testimony. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 18(4), 427-443. <https://doi.org/10.1002/acp.993>
- Wise, R. A., Safer, M. A. & Maro, C. M. (2011). What US law enforcement officers know and believe about eyewitness factors, eyewitness interviews and identification procedures. *Applied Cognitive Psychology*, 25(3), 488-500. <https://doi.org/10.1002/acp.1717>
- Wise, R. A., Sartori, G., Magnussen, S. & Safer, M. A. (2014). An examination of the causes and solutions to eyewitness error. *Frontiers in Psychiatry*, 5, 102. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2014.00102>
- Wixted, J. T. & Wells, G. L. (2017). The relationship between eyewitness confidence and identification accuracy: A new synthesis. *Psychological Science in the Public Interest*, 18(1), 10-65. <https://doi.org/10.1177/1529100616686966>